

Лариса СОЛОВЕЙ,

викладач Дрогобицького державного музичного училища
ім. В. Барвінського (Дрогобич, Україна) 321solo@mail.ru

ОТЕЦЬ МИХАЙЛО ВЕРБИЦЬКИЙ – КОМПОЗИТОР, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, АВТОР ГІМНУ УКРАЇНИ «ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНИ І СЛАВА, І ВОЛЯ»

В статті розглядаються різновекторні сторони життя, творчості, діяльності митця в контексті української музичної культури Галичини. На основі аналізу нами здійснено констатацію осягнення значимості його діяльності в різних аспектах не тільки як композитора, священика української греко-католицької церкви, а й одного із найвідоміших культурних діячів Галичини середини XIX ст., а також автора національного гімну «Ще не вмерла Україна».

Ключові слова: М. Вербицький, священик, композитор, творчість, пісня-гімн.

Лит. 21.

Larysa SOLOVEY,

teacher Drohobych Basil Barvinsky State Music College
(Drohobych, Ukraine) 321solo@mail.ru

PRIEST MIKHAILO VERBITSKY – COMPOSER, PUBLIC FIGURE, AUTHOR OF UKRAINE ANTHEM «UKRAINE’S GLORY AND FREEDOM ARE STILL ALIVE»

The author covers the multi-vector sides of composer’s life, creativity, activities in the Galicia Ukrainian musical culture context. Based on the analysis we have made a statement comprehension of his activities importance in various aspects not only as a composer, Ukrainian Greek Catholic Church priest, but also one of the Galicia cultural leaders the middle of XIX century, and the national anthem «Ukraine’s glory and freedom are still alive» author.

Key words: M. Verbitsky, priest, composer, art, song-anthem.

Ref. 21.

Лариса СОЛОВЕЙ,

преподаватель Дрогобычского государственного музыкального училища
им. В. Барвинского (Дрогобыч, Украина) 321solo@mail.ru

ОТЕЦ МИХАИЛ ВЕРБИЦКИЙ – КОМПОЗИТОР, ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ, АВТОР ГИМНА УКРАИНЫ «ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАИНЫ И СЛАВА, И ВОЛЯ»

В статье рассматриваются разновекторные стороны жизни, творчества, деятельности художника в контексте украинской музыкальной культуры Галичины. На основе анализа нами осуществлено констатацию постижения значимости его деятельности в различных аспектах не только как композитора, священника Украинской греко-католической церкви, но и одного из сознательных культурных деятелей Галичины середины XIX в., а также автора национального гимна «Ще не вмерла Украина».

Ключевые слова: М. Вербицкий, священник, композитор, творчество, песня-гимн.

Лит. 21.

Постановка проблеми. Михайло Вербицький – це знакова постать у вітчизняному мистецтві, один із перших українських професійних композиторів Галичини. Симфонії та хори композитора, музика до театру і солоспіву – це справжні перлини української музики першої половини XIX століття. Проте, через патріотичні налаштування, його творчість тривалий час замовчувалась. Мало і не точно висвітлювались і інтерпретувались факти його життя і творчості. Причиною цього був його сан священика, а ще більше націоналістичний гімн, якого йому не могли пробачити ідеологи. Ім'я композитора протягом тривалого часу було призабуто, більша частина творів Вербицького недооцінена сучасними виконавцями. Лише після незалежності богом обдарований композитор зайняв своє почесне місце в історії українського музичного мистецтва. Діяльність митця недостатньо висвітлена в українському музикознавстві і потребує більш глибокого осмислення, тому порушена проблема є актуальною.

Аналіз досліджень. Після багатьох років заборони і забуття, творчість Михайла Вербицького, автора Державного гімну «Ще не вмерла Україна», як зрештою і композиторів перемишльської школи, досліджують Зиновій Лисько [15], Борис Кудрик [14], чи не найфундаментальнішими дослідженнями є праці М. Загайкевич «Михайло Вербицький. Сторінки життя і творчості» [4] та «Музичне життя Західної України другої половини XIX ст.» [5]. Серед сучасних досліджень – Л. Кияновська «Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст.» [10], монографія О. Козаренка «Феномен української музичної мови», праці О. Зелінського [6], Ф. Погребенника [19; 20].

Мета статті – на основі різновекторного аналізу постаті о. М. Вербицького, окреслити його основні віхи, дати аргументацію й короткий життєпис національного гімну «Ще не вмерла Україна».

Виклад основного матеріалу. 2015 рік по праву можна назвати роком Михайла Вербицького – 4 березня виповнилося 200 років від дня народження, а 7 грудня – 145 років від дня, як він відійшов на вічний спочинок. І ще один ювілей – 150 років від першого публічного виконання пісні «Ще не вмерла Україна». Вшановують композитора не лише в Україні, а й на світовому рівні – на сесії ЮНЕСКО 200 ліття від дня його народження внесено до календаря пам'ятних дат року.

Діяльність М. Вербицького припала на період 30-х – 70-х років XIX ст. Для Галичини це був переломний період з огляду розвитку музичної культури, коли аматорські та професійні тенденції починали змикатися між собою. Саме М. Вербицькому судилося стати засновником першої західноукраїнської професійної школи (т.зв. «перемишльської» [21, 171].

М. Вербицький – священик української греко-католицької церкви, один із найсвідоміших культурних діячів Галичини середини XIX ст., один із фундаторів національної композиторської школи України, а це творча діяльність І. Лаврівського, В. Матюка, А. Вахнянина, І. Воробкевича, П. Бажанського, Й. Кишакевича, школа, яка залишила, хоч і в опосередкованій формі, свій відбиток на художньому світобаченні авторів XX ст. – В. Барвінського, С. Людкевича, А. Кос-Анатольського, Р. Сімовича, Є. Козака, а подекуди навіть М. Колесси. Під тим кутом зору Вербицький вповні заслуговує на «титул» однієї з ключових постатей в історії українського мистецтва [10, 54–55].

Загалом його біографія дуже складна і трагічна. Доля не була до нього ласкавою. Дитиною втратив батьків, пізніше – дружину і залишився з двома маленькими дітьми. Його життя і творчість були сповнені контрастів: непросте життя сільського священика, ускладнене матеріальними нестатками і відокремлене у глухій провінції від світу великого мистецтва, дивовижно поєднувалися з потужною результативною творчою діяльністю.

М. Вербицький плідно працював у різних галузях музичного мистецтва і створив низку талановитих хорових, оркестрових і музично-драматичних композицій. Його

творчість мала особливо велике значення для демократичної культури західноукраїнських земель, що розвивалася в особливих і складних умовах. Високий художній рівень творів Вербицького, майстерність композиторського письма дають право називати його першим західноукраїнським композитором-професіоналом, незважаючи на те, що він не закінчував спеціальних музичних шкіл і сучасники вважали його митцем-аматором.

Виникає питання: Які життєві обставини, культурно-мистецькі чинники вплинули на формування його національного світогляду, духовності, патріотичності, на становлення творчих орієнтирів композитора?

Життя і творчість М. Вербицького тісно пов'язана із Яворівщиною. Український композитор, хоровий диригент, священик УГКЦ, громадський діяч Михайло Вербицький народився 4 березня 1815 року в селі Явірник Руський, неподалік від Перемишля в родині греко-католицького священика. У 10 років осиротів, і його разом з братом взяв до себе на виховання далекий родич, перемиський владика Іван Снігурський, один з найяскравіших діячів Української греко-католицької церкви. Це унікальна постать для української історії, культури й Церкви, бо саме завдяки владіці Снігурському відбулося національне відродження на цих землях.

І. Снігурський, людина освічена, з європейським світоглядом, був активним учасником усіх тогочасних музичних справ: створив цінну єпархіальну бібліотеку, багату на стародруки, налагодив масовий випуск підручників для народних шкіл, добивався запровадження української мови у школі і церкві, був засновником української друкарні. Саме він створив перший український хор у 1828 році та музичну школу при перемиському соборі, що стало вихідним пунктом відродження українського професійного музичного життя і становлення перемиської композиторської школи [15, 13–81].

Зазначимо, що у відродженні українського життя в Галичині важливу роль відіграло духовенство, «священники та їхні родини творили інтелектуальну верству Галичини майже до кінці XIX ст.» [2, 37]. Церква за усіх часів в Україні була оплотом не лише духовності та просвітництва, але й осередком наукових досліджень, художнього та музичного професіоналізму. В цьому плані українська церква послужила нашому суспільству в боротьбі за збереження традицій, мови та національної сутності всього народу. Безперечно, цей фактор і на генетичному, і на духовному рівнях мав вплив на формування естетичних та філософських поглядів композиторів [1, 55].

З його верстви вийшли діячі, які започаткували рух культурного та політичного музичного відродження в Галичині. Створення хорів при соборах, при греко-католицьких духовних семінаріях та організація театру стали важливими чинниками заснування українського музичного руху в Галичині [2, 26–27]

Саме в Перемишлі, де в ті часи знаходився центр українського духовного і національного відродження, розвинувся музичний талант Михайла. Хлопець здобув добру європейську освіту в музичній школі при греко-католицькому кафедральному соборі. Його вчителями були відомі чеські фахівці Алоїз Нанке, Вінкентій Серсаві, Францішек Лоренц, від яких Вербицький отримав глибокі знання з музичної теорії та композиції, опанував мистецтво хорового співу.

На формування його музичних уподобань значно вплинула творчість австрійських композиторів, класиків віденської школи Йозефа Гайдна і Вольфганга Амадея Моцарта та українських композиторів Дмитра Бортнянського і Максима Березовського.

Саме духовні концерти Бортнянського найбільше вплинули на музику композиторів Західної України і світогляд Вербицького зокрема. Адже тоді, коли в церквах панувало одноголосся та простеньке двоголосся, творчість Бортнянського дала високопрофесійне багато-

голосся. Борис Кудрик назвав М. Вербицького «малим Бортнянським» за роллю, діяльністю як національного, духовного композитора [14, 94]. Нагадаємо, що у кінці XVIII на початку XIX ст. церковний спів у Західній Україні значно відставав від Центральної України. Коли по всій Україні вже були помітними італійські впливи, в Західній по церквах дяки зберігали старі традиції триголосих українських розспівів. Михайло Вербицький з усією гостротою повстав проти «не музикальності» цих розспівів і став фанатичним прихильником нової тоді для місцевих обставин італійщини й пропагандистом творів Бортнянського.

Михайло навчався в місцевій гімназії, мав чудовий голос і слух, співав у кафедральному хорі собору Івана Хрестителя, яким керував Й. Левицький, той самий, якому в кінці життя судилося священникувати в Нагуєвичах і хрестити І. Франка. Це він заявляв, що Галичина не польська, не німецька, а українська.

На схилі років композитор з великою повагою і теплом згадував про початки своєї музичної кар'єри – роки навчання в Перемишлі. За його словами, дяківська школа була для нього консерваторією в мініатюрі, а кафедральний хор дорівнював добрій опері – так гарно співали.

Найвагомішою обставиною, яка вирішила подальший напрямок життя та творчості М. Вербицького, було його навчання у Львівській духовній семінарії (1833 – 1850), одному з найвидатніших культурних і освітніх українських центрів, в якій вчився з перервами. У 1850 році отримав сан священника і був спрямований на сільську парафію. Останні 18 років життя був парохом у селі Млин на Яворівщині, яке розташоване тепер на території сучасної Польщі поблизу українсько-польського кордону, недалеко від селища Краківця Львівської області. Там і похований. Дослідники стверджують, що саме там, у Млинах, було написано пісню «Ще не вмерла Україна».

Уточнив дату смерті композитора С. Людкевич, який у 1920 році знайшов на творах М. Вербицького його власноручні написи від 6 квітня та 1 серпня 1870 року, а також дописку Є. Бачинського на першій сторінці рукопису його останнього твору оперети «Простачка», де повідомлялося, що це «Послідна праця перед смертю его дня 7.12.1870 в Млинах».

Вербицький був у близьких стосунках із такими творчими людьми, як М. Шашкевич, І. Вагилевич, М. Устиянович, Я. Головацький, О. Шухевич, А. Могильницький. Усе це формувало його, як глибоко національного митця, попередника М. Лисенка. Якщо «Руській трійці» належить заслуга відродження західноукраїнської літератури, то М. Вербицький посідає аналогічне місце в галузі музичного мистецтва. Справедливо зазначав С. Людкевич, що він став «символом нашого національного відродження» [6, 347], а І. Франко називав Вербицького «найзначнішим талантом» серед галицьких композиторів.

Значні композиторські досягнення М. Вербицького пов'язані насамперед із церковною творчістю, хорами на тексти українських поетів та музикою до театру, в яку входять як вокальні, так і хорові, ансамблеві та симфонічні номери. С. Людкевич назвав М. Вербицького першим в українській музиці на Галичині, найбільшим після Бортнянського духовним, хоровим композитором, першим нашим галицьким симфоністом, першим галицьким плідним оперистом і останнім композитором-гітаристом.

Йому належать понад сорок духовних композицій. Він звертається до канонічних текстів греко-католицької служби, таких як «Ангел вопієше», «Єдин Свят – хваліте», «Милость мира», «Отче наш», «Свят», «Тебе поєм», створює такі літургійні шедеври, як «Єдинородний Сине», «Святий Боже», «Аллілуя».

Музику і спів отець Михайло вважав молитвою, і навпаки, молитву – музикою. До ступина, звернена до людей, покликана піднести їхній молитовний настрій, духовна музика Вербицького набула широкого розповсюдження. Його твори співали у великих храмах

і скромних сільських церквах, безліч разів переписувались регентами, поширювались у рукописах, і часто втрачали своє авторство. Вони і зараз звучать як у концертному виконанні, так і в церковному побуті. Особливою популярністю серед світських творів користуються хорові мініатюри на тексти І. Гушалевича («До зорі», «Мир вам, браття»), В. Шашкевича («Жаль», «Цвітка молить»), В. Стебельського («Тост до Русі»), В. Масляка («Де Дніпро котить хвилі»).

«Заповіт» (сл. Т. Шевченка), «Поклін» (сл. Ю. Федьковича), «Жовнір» (сл. І. Гушалевича) є першими зразками поем в українській хоровій музиці. Михайло Вербицький став першим у Галичині музичним інтерпретатором Шевченкової поезії, одним із перших композиторів, який поєднав поезію Т. Шевченка з музикою. Кантата «Заповіт» належить до його наймасштабніших, найвидатніших композицій, яку за значимістю і художніми якостями С. Людкевич ставить поряд із «Заповітом» М. Лисенка, який, до речі, був замовлений батьком Василя Барвінського. Обидва «Заповіти» прозвучали на одному ювілейному концерті Кобзаря 1868 року у Львові на 7 річницю смерті Шевченка і викликала однакове захоплення. Тодішня критика відзначила високу цінність обидвох [15, 80]. Л. Кияновська підкреслює, що так символічно перетнулися шляхи двох корифеїв української національної композиторської школи, митців різних поколінь, і так розпочалась в українській професійній музиці шевченкіана, що сьогодні налічує декілька сот творів у різних жанрах і стилях [8, 24–25].

40-ві – 60-ті рр. XIX ст. відзначалися значним розвитком театральної музики у Західній Україні. До цього процесу долучається і М. Вербицький, одночасно виступаючи як актор-співак, так і композитор. М. Вербицький – активний учасник в організації перших українських аматорських вистав у Перемишлі 1848-х – 1850-х років, а пізніше – постійно співпрацює з театром «Руської бесіди», відкритим у Львові у 1864 році. П'єси, що ставились на театральних сценах Львова і Галичини, здебільшого були перекладами як з української драматургії та літератури, так і з польської, французької та австрійсько-німецької драматургії. Музика у цих п'єсах відігравала дуже важливу роль, оскільки вносила у вистави яскравий емоційний елемент, а також наближувала чужомовні сюжети до українського колориту. Тому навіть досить посередні п'єси саме завдяки музиці Вербицького здобували велику популярність.

Для театру М. Вербицький створює музику до понад двадцяти театральних п'єс, які тоді називали співограми («Жовнір-чарівник», «Верховинці», «Гриць Мазниця», «Школяр на мандрівці», «Козак і охотник», «Проциха» та ін.). Найбільшу популярність за життя композитора мала мелодрама Вербицького до тексту Івана Гушалевича «Підгір'яни» (1864), яка виграла конкурс, оголошений товариством «Руська бесіда» на написання п'єси народною мовою і на теми з народного життя і яка пройшла на сцені театру понад 70 разів, а на початку XX сторіччя пройшла 500 разів та часто репрезентувала український музично-драматичний театр на сценах світу – Росії, Польщі, Чехії.

З театром була тісно пов'язана і його симфонічна музика, не притамана тогочасній українській культурі. З оркестрових композицій відомі дванадцять симфонічних увертур-симфоній, музика яких виразно утверджувала національний стиль оркестрового письма. Ці музичні твори стали першими зразками національної симфонічної музики на професійній основі у XIX ст.

Його перу належать і твори для гітари, якою він володів блискуче, і для якої склав самовчитель та впорядкував збірку популярних творів. Вона стала першим таким посібником в Україні. Варто відзначити, що в часи М. Вербицького фортепіано у побуті було рідкістю. У домашньому музикуванні користувались скрипкою, цитрою, найчастіше гітарою, яка виконувала роль як сольного так і акомпануючого інструменту.

Прикро, що ми мало знаємо про спадщину М. Вербицького, яка досі не тільки не осмислена, а навіть не встановлена. І хоч би як склалась її доля, але можна стверджувати, що вона досить немала і вагома, це понад 100 творів різних жанрів. Фактично, у більшості жанрів М. Вербицький виступає піонером західноукраїнської школи, демонструючи неабияку майстерність у пристосуванні європейських художніх норм до національного фольклорного ґрунту. В останні роки життя митець займався педагогічною діяльністю, писав статті про проблеми української музичної освіти і творчості у Галичині, т.б. навчання повинні здійснювати спеціальні заклади відкритого типу [17, 39]. Серед його учнів були священники-композитори і фольклористи – Віктор Матюк і Порфирій Бажанський.

Зупинимось на творіві, який забезпечив йому не тільки тривке місце в історії української музики, а й щире вдячність усіх українців. Дамо короткий життєпис національного гімну. Необхідно відзначити, що початок 60-х років XIX ст. характеризується пожвавленням духовного життя в Галичині, зокрема польська молодь була пройнята патріотичним піднесенням. Вони носили «рогатувки», «польські чобітки», емблеми із зображенням орла, білий орел на червоному фоні, співали на своїх зібраннях бойову пісню польських повстанців – «Jeszcze Polska niezginieła». Не відставали від поляків й українські студенти та гімназисти. Вони виявляли свій патріотизм такими атрибутами, як: червоні гарасівки, вишивані сорочки, козацькі шапки... , а от бойової патріотичної пісні не було. Гімн «Руської ради» з 1848 року «Мир вам, браття, всім приносим» не мав того революційного пафосу, якого так прагнула молодь.

Тому не випадково найбільшу популярність композиторові принесла героїко-патетична музика до вірша П. Чубинського «Ще не вмерла Україна». Органічне поєднання піднесеної музики М. Вербицького з високопатріотичним змістом поезії П. Чубинського якнайкраще співпадало з волеюбним прагненням українського народу. Шлях від пісні до гімну був вельми не простий та довгий. Деякі моменти і сьогодні залишаються поки що дискусійними. Тривалий час вважалося, що твір був створений 1862 – 1863 року, але без відповідних наукових аргументів.

Спогади сучасників свідчать, що пісня «Ще не вмерла Україна» виникла у Києві восени 1862 року під впливом сербського патріотичного гімну «Гей, слов'яни» та звучала на його мотив. На одній із вечірок у видатного українського етнографа і фольклориста Павла Чубинського сербські студенти, що навчалися в Київському університеті заспівали патріотичну пісню, яка надихнула Чубинського на створення нового літературного шедевр. Він подався до своєї кімнати, а через півгодини вийшов із готовим текстом пісні «Ще не вмерла Україна». Все це сталося на вулиці Великій Васильківській, 122 у Києві. Поезія швидко стала дуже популярною серед українофільських гуртків.

На думку дослідника гімнової генези доцента кафедри теорії музики Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка Олександра Зелінського «найдавніша документована дата, пов'язана з гімном України, є 14 червня 1863 р.» У середовищі патріотичної київської «Старої громади», до якої входило багато визначних діячів української культури, виник задум створити високопатріотичний вірш, який надавав би українцям насагу до боротьби за волю, став би національним гімном.

Автор слів – Павло Платонович Чубинський (1839 – 1884) родом із Київщини, поет, вчений-етнограф, юрист за освітою. Ніколи не приховував своєї любові до України, її мови і культури, пропагував заборонені твори Шевченка. За вірш «Ще не вмерла Україна», написаний у 23 роки, П. Чубинський зазнав у 1862 році переслідувань царськими урядовцями, які заслали його до Сибіру.

Існує і друга версія створення твору. Як стверджує один із дослідників діаспори Володимир Трембицький – віршований текст до майбутньої пісні «Ще не вмерла Україна»

Павло Чубинський склав у 1862-му році, в Архангельську, в перший рік свого заслання. Серед засланців у той час було багато поляків і дуже популярним у їхньому середовищі був польський гімновий твір «Єще польська не згінела», відомий також під назвою «Марш Домбровського». Захоплений патріотичним змістом пісні, Павло Чубинський склав свій вірш, перший рядок якого взорований на польському гімні. І це сподобалося польським революціонерам-повстанцям, які в той час схилили українців до спільних протиросійських повстанчих дій під гаслом «За нашу і вашу свободу» [18].

Згодом твір нелегально дістається Галичини, де вперше був опублікований у грудні 1863 року у львівському літературно-політичному віснику «Мета» (друкувався за кордоном) поряд з творами Т. Шевченка «Заповіт», «Мені однаково» та «М. Костомарову». Ті, хто надсилав тексти Кобзаря, згадану поезію подали за Шевченкову, а там вирішили, що всі твори належать одному авторові. Як це сталося?

Один з екземплярів гімну, записаного на згаданій вечірці, потрапив до рук Пантелеймонові Кулішу. Перебуваючи у Львові, він пообіцяв Ксенофонту Климовичу надіслати ненадруковані вірші Шевченка з архіву петербурзької «Громади». Так і зробив. Але чи то сам Куліш, чи Павлін Свенціцький, що мав передати вірші, помилився, і разом із поезіями Шевченка було передано й текст вірша «Ще не вмерла Україна».

Так, мабуть, вважав і сам Вербицький, бо він нагадав йому Шевченкові рядки: «не вмирає душа наша, не вмирає воля». Зміст вірша відповідав світоглядним позиціям і творчій ментальності митця-патріота. Він так запав йому в душу, що композитор вирішив негайно покласти його на музику. Відразу після створення пісня «Ще не вмерла Україна» набула великої популярності серед свідомої молоді Галичини.

Отже, існують дві версії написання твору – хоровий варіант та сольної пісні в супроводі гітари. Рукописний варіант твору (слова і музика) «Ще не вмерла Україна» як сольної пісні у супроводі гітари зберіг учень Вербицького Віктор Матюк (у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаніка).

Цікава історія цього рукопису. У 1928 році до бібліотеки НТШ у Львові було переслано з Філадельфії список музичних рукописів зі спадщини Євгена Якубовича – диригента, голови «Станіславського Бояна». Серед рукописів був і автограф М. Вербицького. Рукою композитора В. Матюка на першій сторінці зроблено позначку: «Манускрипт Михайла Вербицького. На пам'ятку і до переховання бібліотеці передаю хвальному товариству “Станіславський Боян”». Зіставлення тексту, опублікованого в «Меті» з рукописом М. Вербицького засвідчує, що вони тотожні. Таким чином маємо достовірні дані про народження слів і музики пісні [20, 16].

Музикознавець О. Зелінський зазначає, що хоровий варіант, теж з автографом композиції, давніший, орієнтовно від 60-х років та й відомості про виконання пісні більше пов'язані з її хоровою версією. У 1863 році 26 червня Омелян Менцінський – син відомого співака Модеста Менцінського – завершив формування збірки хорових творів різних авторів. Серед 30 творів під номером 24 вміщено пісню «Ще не вмерла Україна». Цікаво, що Чубинський і Вербицький ніколи не зустрічалися. Але в 1874 році в Чубинського гостювала група галичан, і вони співали йому «Ще не вмерла...» на музику Вербицького [7].

Цікавим є те, що не тільки написання, а і перше виконання твору, як гімну також пов'язане з Шевченком, може тому, що приурочені були до шевченківських днів. В програмі вказані автори тексту і музики: Шевченко і Вербицький.

Вперше, цей твір прозвучав у липні 1864 року в Перемишлі на день святого Івана Хрестителя, а згодом Львові у виставі театру «Руська бесіда». Відбулась прем'єра оперети польського драматурга К. Кенца, що йшла під назвою «Запорожці», і музику до якої

написав М. Вербицький. В 6 акт твору вставлено виконання хорової пісні «Ще не вмерли Запоріжжя ні слава, ні воля», яка припала до душі публіці, глядачі вистави аплодували стоячи, її виконували на біс.

У Вербицького не було такої пісні «Ще не вмерло Запороже» і дослідники зробили цілком вірогідне припущення, що у виставі зі зміненою першою строфою вперше прозвучала зі сцени патріотична пісня Вербицького. На ранок пісню «Ще не вмерла Україна» співав увесь Львів, потім її підхопила і вся Галичина.

Документальним свідченням публічного виконання твору є 10 березня 1865 року. Саме як пісня-гімн (ніби то на сл. Т. Шевченка), вона прозвучала заключним номером на першому на західноукраїнських землях концерті пам'яті Шевченка у Перемишлі (композитор сам співав у хорі, яким диригував А. Вахнянин). М. Загайкевич зазначає, що гімн «Ще не вмерла Україна» був уперше опублікований у збірці русько-українських квартетів «Кобзар» лише в 1885 році, і тут уже названо правильно автора слів – Павла Чубинського [4, 96].

Отже, цей хор-пісня швидко набуває популярності і побутує довший час у різних варіантах, поширюється в копіях, входить у музичне життя хорових колективів, аматорів, її співають майже на кожному концерті і на кожній урочистості, її перероблено для хору, фортепіано, оркестру з багатьма змінами й поправками. Твір увійшов до репертуару одного з найславніших оперних співаків – Модеста Менцінського, який виступав на сценах найбільших театрів світу. У 1910 році він записав цю пісню на грамофонну платівку, таким чином вперше увічнивши її механічним засобом. Також існує студійний запис на грамплатівку, який був записаний у США 1916 року у виконанні Михайла Зазуляка. Відомі переклади пісні-гімну «Ще не вмерла Україна» іноземними мовами, зокрема німецький варіант, зроблений українським поетом О. Грицаєм, був виконаний хоровою капелюю О. Кошиця в багатьох країнах світу. Вона звучить на сході та в країнах поселення українців (Канада, США, Австралія, Бразилія, Німеччина, Англія та ін.).

Нове життя пісні почалося з часу утворення незалежної Української держави в січні 1918 року, вона виконувала функції гімну. Однак на державному рівні він був затверджений лише 15 березня 1939 року, на жаль, не надовго. Подальша історична доля України та її гімну сплелися в ланцюг трагічних подій і величних подвигів. У Радянському Союзі її виконання загрожувало найсуворішими репресіями. Лише наприкінці 80-х років ХХ століття пісня набула нової сили у час поширення національно-визвольного руху в Україні. У 1989 році «Ще не вмерла Україна» вільно прозвучала на відновленні могили П. Чубинського у Борисполі та у 1990 р. біля пам'ятника Тараса Шевченка у Києві.

15 січня 1992 року – Президія Верховної Ради видає Указ про Державний Гімн України авторів М. Вербицького і П. Чубинського. Утверджений Конституцією статус пісні як офіційного Державного музичного символу остаточно визначив почесне й вагомe місце в житті українського народу. Сьогодні Державний Гімн України перекладений та виконується 14 мовами світу. 6 березня 2003 року Уряд України ухвалив текст та прийняв Закон про Державний Гімн України зі словами першого куплету та приспіву вірша П. Чубинського, повернувши згадуваний у ранніх документах варіант першого рядка «Ще не вмерла України і слава, і воля».

Відтак, Державний гімн України пройшов довгий шлях свого утвердження від своєї появи. За періодизацією О. Зелінського, історичний шлях твору можна розділити на три періоди: I – існування твору як політичної пісні (1863 – 1885); II – побутування і утвердження як загальнонаціонального гімну (1885 – 1918); III – твір функціонує як державний символ (1918 – 1921, з коротким спалахом – 1939, прикінцевим відновленням у 1991).

Висновки. Михайло Вербицький – це знакова постать у вітчизняному мистецтві, один із перших українських професійних композиторів Галичини. Священик і митець М. Вербицький став одним із фундаторів національної композиторської школи України, який до кінця свого життя служив двом великим силам нашого духовного життя – молитві і пісні, служив самовіддано, одержимо і повсякчас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бермес І. Поезія І. Франка «Червона калино, чого в лузі гнешся?» в хорovій версії М. Ластовецького: особливості прочитання / І. Бермес // Наукові записки Тернопільського нац. пед. університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство / [за ред. О. Смоляка]. – Тернопіль : вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – № 3. – С. 48–54.
2. Витвицький В. Михайло Вербицький / В. Витвицький // Старогалицька сольна пісня XIX століття / [вступ, упоряд. та коментарі В. Пилипович]. – Перемишль, 2004. – С. 37–45.
3. Волинський Й. Музична культура Галичини 60-х рр. XIX ст. / Й. Волинський // Живі сторінки української музики. – К. : Наукова думка, 1965. – С. 55–120.
4. Загайкевич М. Михайло Вербицький. Сторінки життя і творчості / М. Загайкевич. – Львів : Місіонер, 1998. – 148 с.
5. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. / М. Загайкевич. – К. : Вид. АН УРСР, 1960. – 189 с.
6. Зелінський О. Перший галицько-український гімн та «невідомий» твір М. Вербицького / О. Зелінський // Musica Galiciana. – Rzeszow, 1999. – Т. III – С. 30.
7. Зелінський О. «Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля...» / О. Зелінський // Високий замок. – 2004. – № 2. – 7 грудня – С. 7.
8. Кияновська Л. Михайло Вербицький (1815 – 1870) / Л. Кияновська // Українська музична література / [ред.-упор. Л. Яросевич]. – Тернопіль : Астон, 2002. – Вип. 2. – С. 20–44.
9. Кияновська Л. Михайло Вербицький і сучасна музична українська культура / Л. Кияновська // Перемишль і Перемишльська земля протягом віків. Ювілейна збірка на пошанування професора Феодосія Стебля. – Львів, 2001. – С. 56–65.
10. Кияновська Л. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX – XX ст. : [монографія] / Л. Кияновська. – Тернопіль: Астон, 2000. – 339 с.
11. Кияновська Л. Українська музична культура : навч. посібник. / Л. Кияновська. – Львів–Київ : Тріада плюс, Алерта, 2008. – 344 с.
12. Корній Л. Історія української музики / Л. Корній. – К.–Нью-Йорк : Видавництво М. П. Коць, 2001. – Ч. 3. – С. 154–169, 218–220.
13. Корній Л. Музична творчість попередників та сучасників Миколи Лисенка / Л. Корній, Б. Стюта // Українська музична культура. Погляд крізь віки. – К. : Музична Україна, 2014. – С. 226–236.
14. Кудрик Б. Огляд історії української церковної музики / Б. Кудрик // Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України / [упоряд., вст. ст. Ю. Ясиновський]. – Львів, 1995. – С. 87–94.
15. Лисько З. Піонери музичного мистецтва в Галичині / З. Лисько // [ред., вст. ст. В. Сивохін]. – Львів–Нью-Йорк, 1994. – С. 18–100.
16. Людкевич С. Михайло Вербицький та українська суспільність / С. Людкевич // Дослідження, статті, рецензії, виступи / [упоряд., редакції, переклад і примітки З. Штундер]. – Л., 1999. – Т. I. – С. 347.
17. Михайло Вербицький і відродження української музичної культури в Галичині : тези наук. читань, присв. 175-річчю від дня народж. композитора М. Вербицького. – Дрогобич, 1992. – 78 с.
18. Околітенко Н. Він окрилив наш славень. Життєвий шлях Михайла Вербицького / Н. Околітенко // День. – 2014. – №17–18. – 31 січня–1 лютого. – С. 8.
19. Погребенник Ф. «Ще не вмерла Україна». Історія забороненої пісні-гімну / Ф. Погребенник // Літературна Україна. – 1990. – 30 серпня.
20. Погребенник Ф. Нелегка доля пісні / Ф. Погребенник // Українська музика. – 1990 – № 6. – С. 16.
21. Сидоренко В. Збірка «Гітара № 16» М. Вербицького в контексті становлення жанрів камерної музики в Галичині / В. Сидоренко // Науковий вісник НМАУ ім. Чайковського : Музичне

виконавство / [ред.-упор. М. Давидов, В. Сумарокова]. – К. : НМАУ, 2004. – Вип. 40. – Кн. 10. – С. 171–180.

REFERENCES

1. Bermes I. Poezija I. Franka «Chervona kalino, chogo v luzi gneshsja?» v horovij versii M. Lastovec'kogo: osoblivosti prochitannja / I. Bermes // Naukovi zapiski Ternopil's'kogo nac. ped. universitetu imeni Volodimira Gnatjuka. Serija: Mistectvoznavstvo / [za red. O. Smoljaka]. – Ternopil' : vid-vo TNPU im. V. Gnatjuka, 2014. – № 3. – S. 48–54.
2. Vitvic'kij V. Mihajlo Verbic'kij / V. Vitvic'kij // Starogalic'ka sol' na pisnja HHH stolittja / [vstup, uporjad. ta komentari V. Pilipovich]. – Peremishl', 2004. – S. 37–45.
3. Volins'kij J. Muzichna kul'tura Galichini 60-h rr. HHH st. / J. Volins'kij // Zhivi storinki ukrains'koj muziki. – K. : Naukova dumka, 1965. – S. 55–120.
4. Zagajkevich M. Mihajlo Verbic'kij. Storinki zhittja i tvorchosti / M. Zagajkevich. – L'viv : Misioner, 1998. – 148 s.
5. Zagajkevich M. Muzichne zhittja Zahidnoi Ukraïni drugoi polovini HHH st. / M. Zagajkevich. – K. : Vid. AN URSSR, 1960. – 189 s.
6. Zelins'kij O. Pershij galic'ko-ukrains'kij gimn ta «nevidomij» tvir M. Verbic'kogo / O. Zelins'kij // Musica Galiciana. – Rzeszow, 1999. – T. III. – S. 30.
7. Zelins'kij O. «Shhe nam, brattja molodii, usmihnet'sja dolja...» / O. Zelins'kij // Visokij zamok. – 2004. – № 2. – 7 grudnja – S. 7.
8. Kijanovs'ka L. Mihajlo Verbic'kij (1815–1870) / L. Kijanovs'ka // Ukrains'ka muzichna literatura / [red.-upor. L. Jarosevich]. – Ternopil' : Aston, 2002. – Vip. 2. – S. 20–44.
9. Kijanovs'ka L. Mihajlo Verbic'kij i suchasna muzichna ukrains'ka kul'tura / L. Kijanovs'ka // Peremishl' i Peremishl's'ka zemlja protjagom kviv. Juvilejna zbirka na poshanuvannja profesora Feodosija Steblija. – L'viv, 2001. – S. 56–65.
10. Kijanovs'ka L. Stil'ova evolucija galic'koj muzichnoi kul'turi HHH – HH st. : [monografija] / L. Kijanovs'ka. – Ternopil' : Aston, 2000. – 339 s.
11. Kijanovs'ka L. Ukrains'ka muzichna kul'tura : navch. posibnik. / L. Kijanovs'ka. – L'viv–Kiev : Triada pljus, Alerta, 2008. – 344 s.
12. Kornij L. Istorija ukrains'koj muziki / L. Kornij. – K.–N'ju-Jork : Vidavnicтво M. P. Koc', 2001. – Ch. 3. – S. 154–169, 218–220.
13. Kornij L. Muzichna tvorchist' poperednikiv ta suchasnikiv Mikoli Lisenka / L. Kornij, B. Sjuta // Ukrains'ka muzichna kul'tura. Pogljad kriz' viki. – K. : Muzichna Ukraïna, 2014. – S. 226–236.
14. Kudrik B. Ogljad istorii ukrains'koj cerkovnoi muziki / B. Kudrik // Institut ukrainoznavstva im. I. Krip'jakevicha NAN Ukraïni / [uporjad., vst. st. Ju. Jasinovs'kij]. – L'viv, 1995. – S. 87–94.
15. Lis'ko Z. Pioneri muzichnogo mistectva v Galichini / Z. Lis'ko // [red., vst. st. V. Sivohip]. – L'viv–N'ju-Jork, 1994. – S. 18–100.
16. Ljudkevich S. Mihajlo Verbic'kij ta ukrains'ka suspil'nist' / S. Ljudkevich // Doslidzhennja, statti, recenzii, vistupi / [uporjad., redakcii, pereklad i primitki Z. Shtunder]. – L., 1999. – T. I – S. 347.
17. Mihajlo Verbic'kij i vidrozhennja ukrains'koj muzichnoi kul'turi v Galichini : tezi nauk. chitan', privs. 175-richchju vid dnja narodzh. kompozitora M. Verbic'kogo. – Drohobich, 1992. – 78 s.
18. Okolitenko N. Vin okriliv nash slaven'. Zhittvij shljah Mihajla Verbic'kogo / N. Okolitenko // Den'. – 2014. – №17–18. – 31 sichnja–1 ljutogo. – S. 8.
19. Pogrebennik F. «Shhe ne vmerla Ukraïna». Istorija zaboronenoj pisni-gimnu / F. Pogrebennik // Literaturna Ukraïna. – 1990. – 30 serpnja.
20. Pogrebennik F. Nelegka dolja pisni / F. Pogrebennik // Ukrains'ka muzika. – 1990 – № 6. – S. 16.
21. Sidorenko V. Zbirka «Gitara № 16» M. Verbic'kogo v konteksti stanovlennja zhanriv kamernoi muziki v Galichini / V. Sidorenko // Naukovij visnik NMAU im. Chajkovs'kogo : Muzichne vikonavstvo / [red.-upor. M. Davidov, V. Sumarokova]. – K. : NMAU, 2004. – Vip. 40. – Кн. 10. – С. 171–180.

Статтю подано до редакції 31.08.2015 р.